

Huset Ushers Fald.

Af Edgar Poe.

Reaktionen mod den hverdagsagtige Naturalisme driver mange til at søge Fantasteriets luftigste Føde, og Edgar Poe, hvis digteriske Hovedevne er hans paa en Gang tøjlesløse og beregnende Fantasi, bliver da en af Tidens Profeter. Den her gengivne Novelle anses af alle Poes Kritikere fra Baudelaire til Woodberry for hans fineste Prosaarbejde; »den alene«, siger Lowell, »er nok til at betegne ham som en genial Skribent og en klassisk Stilist«. — Man maa ikke vente sig en realistisk Fortælling; lige saa gjerne kunde man kræve, at Musik skulde være Marmor. Det er fantastiske Variationer over en enkelt uhyggelig og haabløs Stemning. Selv denne Stemning har imidlertid et Grundlag af Virkelighed. Det er Poes egen syge Nervøsitet og hans Hustrus pinlige Lidelser, der gennemskinner Usher og hans Søster.

In død, dunkel og lydløs Dag sent paa Aaret, en Dag, da Skyerne hang knugende lavt paa Himlen, drog jeg alene, til Hest, gennem en sær, øde Egn, og omsider, da Aftenens Skygger sænkede sig, fik jeg Øje paa Ushers melankolske Hus. Jeg ved ikke, hvordan det var, men ved det første Glimt af Bygningen gied der en Følelse af utaalelig Sorg gennem min Sjæl. Jeg siger utaalelig, thi den blev ikke mildnet ved den Stemning af Poesi og derfor af halvt Behag, hvormed Sindet sædvanlig tager mod selv de barskeste Billeder af Naturens Øde og Rædsel. Det ensomme Hus og Landskabets fattige Linjer, de kolde dunkle Mure, Vinduerne, der var som tomme Øjenhuler, nogle faa raadnende Siv, enkelte hvide Stammer af smuldrende Træer — jeg stirrede paa det alt sammen med en saa yderlig Mødighed i min Sjæl, at jeg ikke kan sammenligne den med nogen anden jordisk Fornemmelse end Opiumsrusens Efterdrøm — det bitre Fald tilbage til Hverdagslivet. Der var en sygnende Isnen i mit Hjærte, et ubrudt Tankens Tungesind, som Fatasiens Spore ikke kunde pine til nogen stor Stemning. Hvad var det — jeg standse for at grunde derpaa — hvad var det, der saadan sugede al Kraft fra mig, mens jeg betragtede Huset Usher. Det var en uløselig Gaade; og jeg kunde ikke væge mig mod de Tankeskygger, der sænkede sig over mig, mens jeg grublede. Jeg nødtes til at slaa mig til Taals med den magre Slutning, at det kan være meget simple Naturfænomener, der, naar de støder sammen, har Magt til at indvirke saaledes paa os, uden at vi formaar at analysere denne Magt. Det var muligt, tænkte jeg, at en lille Omordning af Scenens Enkeltheder vilde være nok til at ændre eller maaske tilintetgjøre den sørgmodige Stemning, det vakte; og med denne Tanke styrede jeg min Hest hen til den stejle Brink ved et sort Vand, der laa glinsende glat foran Bygningen, og stirrede ned — men med en Gysen mere isnende end før — paa det omvendte Billede af de graa Siv og de blegede Træstammer og Vinduernes hule Øjne.

I dette melankolske Hus agtede jeg at opholde mig nogle Uger. Ejeren, Roderick Usher, havde været en af mine Barndomsvenner; men der var gaaet mange Aar, siden vi sidst saas. Langt henne i en anden Del af Riget havde jeg nylig faaet Brev fra ham, et Brev, der var saa indtrængende og vildt, at det kun tillod et mundtligt Svar. Haandskriften vidnede om nervøs Ophidselse. Han talte om bitre legemlige Smærter — om aandeligt Ildebefindende, der tyngede ham, om en inderlig Længsel efter at se mig, hans bedste eller snarere hans eneste Ven, om han maaske kunde livnes i mit Selskab og derved lindres i sin Sygdom. Den Maade, hvorpaa alt dette og meget mere var sagt — han havde saa øjensynlig lagt hele sit Hjærte ind i sin Bøn — afskar enhver Tvivl og Nølen, og jeg efterkom derfor strax hans Indbydelse, skjønt den ganske vist forekom mig højst besynderlig.

Skjønt vi som Børn havde været nøje forbundne, kjendte jeg i Grunden meget lidt til ham. Han havde altid været overmaade tilbageholdende. Men jeg vidste, at hans gamle Familie i umindelige Tider havde været bekjendt for sit sensible Temperament; det havde røbet sig i mange udsøgte Kunstværker og senere i flere overdaadige, men stilfærdige Velgjørenhedsværker

saa vel som i en lidenskabelig Hengivenhed til Musikken, maaske mere til den forfinede og udviklede Kunst end til den haandgribelige og anerkjendte Skjønhed. Jeg havde ogsaa hørt, at Slægten Usher, saa gammel den end var, ingen Sinde havde skuddt noget betydeligt Sideskud; med andre Ord: Navnet var nedarvet i lige Linje fra Fader til Søn i alle Slægtled. Mens jeg tænkte paa, hvor nøje Slægtens Særtegn passede til Bygningens, og spekulerede over, hvad Indflydelse den ene i Aarhundredernes lange Løb kunde have øvet paa den anden, faldt det mig ind, at det rimeligvis skyldtes denne Mangel paa Sideskud i Slægten, denne stadige Sammenhæng mellem Husets Ejer og Navnets Bærer, at man havde fundet paa den sære og tvetydige Benævnelse »Huset Usher« — en Benævnelse, hvori Bønderne, der brugte den, syntes at indfatte baade Familien og Familiens Hus.

Jeg har sagt, at den eneste Virkning af mit Experiment med at se ned i Dammen havde været en Skærpelse af mit første uhyggelige Indtryk. Det er utvivlsomt, at Bevidstheden om, hvor hurtig min Overtro — hvorfor ikke kalde den saa — voxede, i høj Grad bidrog til at øge den. Denne paradokse Lov gjælder for alle Stemninger, der bunder i Frygt; og det var maaske ene derfor, at jeg, idet jeg atter løftede mit Blik mod Huset fra Billedet i Søen, fik et underligt Indfald, et Indfald, der var saa latterligt, at jeg kun omtaler det for at vise, hvor levende og stærke de Fornemmelser var, der tyngede mig. Jeg havde hidset min Indbildningskraft saaledes op, at jeg fuldt og fast troede, at der over Huset og Stedet hang en særegen Atmosfære, som kun hørte til der — en Atmosfære, der ikke var i Slægt med Luften under Himlen, men steg op fra de smuldrende Træer og de graa Mure og det tavse Vand — en giftig og sælsom Dis, tung, sløvende, blyfarvet.

Jeg rystede denne Forestilling af mig og undersøgte nøjere Bygningens virkelige Udseende. Det slog mig, saa uendelig ældet den saa ud. Tiden havde i høj Grad bleget og sværet den. Løv og Mos grode over Murene og hang ned fra Tagskjæget som et fint indviklet Væv. Og der saas alligevel ikke noget synderligt Forfald. Ingen Del af Murværket var sunken sammen; der var en Slags vild Disharmoni mellem Bygningens urorte Heilhed og de enkelte Stenes forvitrede Udseende. Der var meget i dette, som mindede mig om gammelt Træværk, der i mange Aar har raadnet i en glemt Hvælving, hvor aldrig et Drag af Luft udefra er kommet forstyrrende ind. Men ud over denne Antydning af almindelig Affældighed fandtes der intet ved Bygningen, der røbede Forfald. Saa man nøje efter, vilde man maaske have lagt Mærke til en næppe synlig Revne, der strakte sig fra Bygningens Tag og løb ned over Façaden i en Zigzaglinje, til den blev borte i Dammens døsig Vand.

Jeg lagde Mærke til disse Ting, mens jeg red over en kort Bro ind i Gaarden. En Kail tog mod min Hest, og jeg gik gennem en gotisk Buegang ind i Hovedbygningen. En Tjener førte mig, tavs og med listende Trin, gennem mange mørke og indviklede Gange til hans Herres Arbejdsværelse. Meget af det, jeg saa undervejs, bidrog, jeg ved ikke hvordan, til at hidse de ubestemte Fornemmelser, jeg allerede har omtalt. Tingene rundt om mig — de udskaarne Lofters, Væggenes dunkle Tapeter, de ibensorte Gulve og de brogede Vaabentrofæer, der raslede, naar jeg gik dem forbi, det var Sager, jeg havde kjendt, fra jeg var Barn, i alt Fald nogle lignende; jeg var strax paa det rene med, at de var mig hjemlige — men jeg undrede over, at de Tanker og Fantasier, som disse tilvante Billeder vakte, var mig saa fremmede. Paa en af Trapperne mødte jeg Familiens Læge. Jeg syntes, der i hans Ansigtstryk var en Blanding af lav Snedighed og Uro. Han hilste mig nølende og forlegent og gik videre. Tjeneren aabnede omsider en Dør og førte mig ind til Husets Herre.

Det var et meget stort og højt Værelse, jeg kom ind i. Vinduerne var lange, smalle og spidsbuede og sad saa højt over det sorte Egegulv inde i de tykke Mure, at de var utilgængelige indvendig fra. Svage Strimer af dunkelrødt Lys brød gennem de gitrede Ruder og lod de mere fremtrædende Gjenstande blive synlige, men Øjet stred forgjæves for at trænge ind i Stuens afsides Kroge eller i det hvælvede og spraglede Lofts Hulninger. Over Murene hang mørke Draperier. Bohavet var gammeldags og lusligt. Mange Bøger og musikalske Instrumenter laa spredte rundt om, men evnede ikke at gjøre Scenen levende. Jeg

følte, at jeg indaadede en Sorgens Luft. En haard, dyb og ulægelig Uhygge hvilede over Værelset og gjennemtrængte alt.

Da jeg kom ind, rejste Usher sig fra en Sofa, hvor han havde ligget, saa lang han var, og bød mig velkommen med et Liv og en Varme, som jeg strax syntes røbede en noget overdreven Hjærtelighed — som naar en blaseret Verdensmand tvinger sig til at være venlig. Men et Blik paa hans Aasyn overtødede mig om, at han var fuldt oprigtig. Vi tog Plads; han sad tavs nogle Øjeblikke, og jeg stirrede paa ham halvt med Ynk og halvt i Rædsel. Aldrig har noget Menneske i saa kort Tid forandret sig som Roderick Usher! Det var næppe, jeg kunde faa mig til indrømme, at den udtærede Skikkelse der foran mig var et med min Barndoms Legekammerat. Og dog havde hans Ansigt altid haft en skarpt udpræget Karakter. En ligfarvet Lød; et stort, klart og uforligneligt lysende Øje; Læberne smalle og meget blege, men overmaade fint krusede, Næsen af let jødisk Form, men usædvanlig bred over Næseborene, en nydelig rundet Hage, hvis svage Linjer røbede en Mangel paa Viljekraft, Haaret var tyndere og blødere end det fineste Spind. Dette Hoved med den abnorme Brede over Tindingerne glemte man ikke let. Men nu havde den blotte Overdrivelse af disse Ansigtstræk og deres sædvanlige Udtryk medført en Forandring, saa jeg var i Tvivl om, med hvem jeg talte. Det var især Hudens spøgelseagtige Blegthed og Øjets overnaturlige Glans, der mer end alt andet vakte min Uro og Angst. Silkehaaret havde faaet Lov at voxes, som det vilde; det mere flød end faldt ned om hans Ansigt, og jeg kunde ikke forbinde dets sælsomme Udseende med nogen Tanke om menneskeligt Liv.

Jeg blev strax slaaet af noget usammenhængende — noget modstridende i min Vens Væremåde; og jeg mærkede snart, at det kom af en Række svage og forgjæves Forsøg paa at overvinde en stadig Sitren — en umaadelig nervøs Ophidselse. Paa noget af denne Slags havde jeg nok været forberedt, ikke blot ved hans Brev, men ogsaa ved Mindet om visse Særheder hos ham i Drengenaarene og de Slutninger, jeg havde udledet af hans legemlige Tilstand og hans Temperament. Han var afvejlende livlig og sløv. Hans Stemme slog over fra en skjælvende Følgen (naar hans Livskraft syntes helt at svinde bort), til den Art energisk Fynd — den afbrudte, hult lydende Tale, den sære, afvejede og fuldstændig modulerede Struberøst — som man kan finde hos den, der haabløst er forfalden til Drik eller til Opium, i de mest intense Ophidselsesperioder.

Det var paa den Maade, han talte om sin inderlige Længsel efter at se mig og den Lindring, han haabede, jeg vilde kunne bringe ham. Han udviklede udførlig sin Opfattelse af hans Sygdoms Art. Det var, sagde han, en konstitutionel og nedarvet Lidelse, som han mistvilede om kunde læges — en simpel nervøs Affektion, tilføjede han strax efter, som sikkert snart vilde fortage sig. Den lagde sig for Dagen i en Skare unaturlige Fornemmelser. Nogle af disse, som han nærmere beskrev, interesserede og foruroligede mig, skjønt muligvis hans Ord og Fortællemaade bidrog dertil. Han led meget under en sygelig Skærpelse af alle Sanser, han kunde kun nyde den allerferskeste Føde; han kunde kun bære Tøj af et bestemt Stof; al Blomsterduft syntes ham kvælende, hans Øjne pintes selv af et svagt Lys, og der var kun visse bestemte Lyd, nogle Toner paa Strængeinstrumenter, der ikke indgød ham Afsky.

Jeg mærkede, at han var trællebunden af en abnorm Slags Skræk. »Jeg gaar til Grunde«, sagde han, »jeg maa gaa til Grunde i denne sørgelige Daarskab. Saadan, saadan, og ikke paa nogen anden Maade bliver jeg ødelagt. Jeg frygter for de fremtidige Hændelser, ikke for Hændelserne i sig selv, men for deres Virkninger. Jeg skjælver ved Tanken om selv den ubetydeligste Begivenhed, der kan indvirke paa denne utaalelige Sjælespænding. Jeg er egentlig ikke bange for Fare, men kun for dens abstrakte Følge: Angesten. I denne enerverede — i denne ynkelige Tilstand — føler jeg, at den Time vil komme, før eller senere, da jeg mister baade Liv og Fornuft i en Kamp med det modbydelige Spøgelse — Frygt.«

Jeg erfor derhos efterhaanden gennem halve og ubestemte Antydninger en anden Særegenhed ved hans aandelige Tilstand. Han kunde ikke